

O‘ZBEKISTON HUDUDIDA KARTOSHKQA QURTI, KOLORADO QO‘NG‘IZINI TARQALISHI VA UNDAN O‘SIMLIKLARNI HIMOYA QILISH

Zubaydullayev Shohruhxon Nodir o‘g‘li

zubaydullayev29.05.2005z@gmail.com

Xolmurodova Gulnoza Qurbonali qizi

Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion

rivojlanish instituti talabalari

xolmurodovag68@gmail.com

***Annotatsiya:** ushbu maqolada kartoshka qurti, kolorado qo‘ngizining tuzulishi, xususiyatlarini o‘rganish orqali unga qarshi kurashishning kimyoviy, agrotexnik va sanitariya usullar va xususidagi fikirlar keltirildi.*

***Kalit so‘zlar:** Kartoshka qurti kolorado qo‘ng‘izi bargxo‘rlar, entomofag jon zod, kimyoviy usullar, agrotexnik usul, qirquvchi usullar.*

KIRISH

Endi kartoshkaga haf soladigan zararkunanda hashorotlarni ko‘rib chiqamiz.

Kolorado qo‘ng‘izi vatani AQSH Kolorado shtati. Shimoliy Amerika, 20-asr boshlaridan Yevropa mamlakatlarida (1922-yilda Fransiyada topilgan), keyinchalik Sharqiy Yevropa, Ukraina, Belorussiyada tarqaldi.

O‘zbekistonga Belorussiyadan urug‘lik kartoshka bilan dastlab Bo‘stonliq va So‘x tumanlariga (1972-yil) kelib qolgan. Hozir Xorazm, Buxoro viloyatlari va

Qoraqalpog‘istondan tashqari barcha viloyatlarda tarqalgan, kartoshka, baqlajon ekinzorlariga katta zarar yetkazmoqda.

Kolorado qo‘ng‘izi - bu juda katta zararkunanda hasharotlardan biri bo‘lib , kattalarini uzunligi 8 - 12 mm gacha va kengligi 7 mm gacha o‘sishi mumkin. Qo‘ng‘izlar tanasining shakli ma‘lum darajada suv tomchisini eslatadi: cho‘zinchoq, pastda tekis va tepasi qavariq bo‘ladi. Voyaga etgan qo‘ng‘iz 140-160 mg vaznga ega bo‘lishi mumkin. Rivojlanishning birinchi bosqichida kolorado qo‘ng‘izining lichinkasi to‘q kulrang, tanasi 2,5 mm gacha va mayda - mayda sochlari bor. U juda yumshoq yosh barglar bilan oziqlanadi, barglarni etini pastki qismidan iste‘mol qiladi.

Kartoshkani zararlanishiga olib keladigon hashorotlar

Kolorado qo‘ng‘iziga qarshi samarali kurash vositalari yo‘q. Muhimi karantin Tadbirlari, kimyoviy preparatlardan foydalonib, buldok, detsis, konfidor, maspilan,

xostation, regent, sumialfa va boshqalardan foydalanish tavsiya etiladi. Hashorotlarga qarshi kurashda tabiiy va samarali usullarini birma - bir ko‘rib chiqamiz.

1. Piyoz po‘stlog‘i: Malum bo‘lishicha kolorado qo‘ng‘izini piyoz, xantal, sarimsoq, yalpizning o‘tkir hidiga toqati yo‘q. Shuning uchun mutaxassislar kartoshkani ushbu o‘simliklar bilan almashinib ekishni tavsiya etadi. Xususan, urug‘ qadash jarayoniga chuqurchaga piyoz po‘stlog‘ini ham tashlab qo‘yish yaxshi samara beradi

2. Hashorotlar qarshi kurashishda yana bir foydali va ekologik havfsiz metodlaridan biri. Ularni qo‘lda terib chiqish – kichikroq hamda kamsonli “lashkar” yigilgan maydonda ayniqsa qol leladi. Ammo, mayda lichinkalarini terish biroz diqqattalab yumush. Ko‘proq o‘simlik yapirog‘ini pastki qismiga e‘tibor qilsak, to‘q sariq rangli mitti kushanda odatda usha yerga berkingan bo‘adi.

3. Entomofag jonzodlar haqida eshitganmisiz unda bilib qo‘ying, bu termin o‘zi hashorot, bo‘la turib, ayni turdagi “maxluqotlar” bilan oziqlanadigonlarga nisbatan qo‘llaniladi. Masalan xonqizi, jujelitsa, qandala, chumoli va o‘rgimchaklar – kolorado qo‘ng‘izini tabiatdagi ashadiy dushmanlari hisoblanadi. Ammo ular uy sharoitida emas, biolaboratoriyalarda ko‘paytirish qulayroqdir.

4. Qatron: uning hidi o‘tkir va yoqimsiz, ammo qo‘ng‘iz bolasidan qutulmoqchi bo‘lsangiz, chidashda majbursiz. 1,5 litir shisha idishni qaynoq suv bilan to‘ldirasiz va unga 10 millilir qatiron qo‘shib, yaxshilab aralastiramiz. Keyin shesha qopqog‘idan kichkina “darcha” ochib gullash davrida kartoshka tublariga ishlov beriladi.

5. O‘simliklar kiliniklari, yaniy hozirgi kunda kelib tarqalayotgan kartoshka kuyasi bilan Kurashishga kirishiyotganda, shuni yodda tutingki ularni turli zararli moddalar bilan butkul yo‘q qilish - imkonsiz har popiliyatsiya jarayonida jonini omon saqlashning uddasidan chiqqan hashorot barbir topiladi. Buning uchun masalan “O‘simliklar kilinikasiga” murojat qilishimiz mumkun.

Agrotexnik himoya usuli (o‘simliklar himoyasida) — zararkunanda hasharotlar va kasalliklarning mavjudligi, zararkunandalarni, ko‘payishi va keng tarqalishiga tusqinlik qiluvchi sharoitlarni yara-tishga qaratilgan agrotexnik choratadbirlar. Bu

usulda zararkunandalarning qishlashi, yashab qolishi va rivojlanishi uchun noq va ekish usullari, muddatlarini tanlash, o'g'itlarni qo'llash, ekin navlarini tanlash bo'yicha muayyan tadbirlarni qo'llaniladi. Agrotexnika orqali ekologik sharoitni o'zgartirib, o'simliklarni hasharot va kasalliklardan himoya qilishga faol ta'sir ko'rsatish mumkin. Dehqonchilikda Agrotexnikning asosiy choralariga: almash-lab ekish, o'simlik qoldiqlarini kuzda yig'ishtirib olishimiz mumkun.

Kimyoviy himoya usuli (o'simliklar himoyasida) — o'simlik zararkunandalari, kasalliklari va begona o'tlarga qarshi kurashda kimyoviy moddalardan foydalanish. Jahon qishloq xo'jaligida 1945 – yildan keyin bir qator samarali preparatlar yaratilishi bilan keng qo'llanila boshladi. Kimyoviy himoya usulida faqatgina xo'jalik hamda sanitariya - gigiyena jihatdan aprobatsiyadan o'tgan va Davlat komissiyasi ruxsat etgan pestitsidlar qo'llaniladi.

Xulosa

Ushbu maqolani yazishdan maqsad O'rta Osiyo hududlatidan, jumladan O'zbekiston hududlariga ham keng tarqalgan ituzumdoshlar oilasiga mansub kartoshka ekinini zararlaydigan turli xildagi, zararkunanda hashorotlardan qutulish va ulardan, ekinlarni tozalash, yaxshi hosil olishi uchun qo'yiladigon chora tadbirlarni o'rdanish va buni ommaga tadbiq etish. Zararkunanda hashoratlardan qutulish uchun ham tabiiy va kimyoviy usullar orqali yangidan – yangi choralar qaytadan ishlab chiqilmoqda. O'simliklarga zararkunandalarni tarqalishi va turlarni xilma – xilligini shakillanishi tashqi muhitning o'zgaruvchanligi hamda turlarning ekologik moslashuvi bilan uzviy bog'liq. Har bir tur o'zi uchun qulay hudutga joylashadi. Jumladan O'zbekiston hudutlariga ham keng miqiyosda kartoshka va boshqa poliz ekinlariga katta ziyon yetkazadigan hashorotdir. Zararkunanda hashorotlarga qarshi kurashishda bir qancha samaraliy kimyoviy periparatlardan fazolon, detsis, maspilan kabi usullar O'zbekiston hududlariga keng qo'llanadi va boshqa hududlarga ham bu usullar tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hayitova M., Teshabayev F. Toshkent fan texnologiya. Moydinov A. , 2018 – yil Mirqosimova Sh.
2. Tilovov T. , O‘roqov A. , Usmonov A. koloroda qo‘ng‘izi va unga qarshi kurash “yangi asir avlodi” 2009 - yil
3. Rahmatullayevan N. “ botanika va o‘simliklar fizologiyasi “ 2011- yil Gybanov . Y. V “Kolorado qo‘ng‘izi va unga qarshi kurash “ 2009 - yil
- 4.Mavlonov O. , Azimov – “Zologiya “ davlat ilmiy nashiryoti . 2009 - yil
5. Kimsanboev X. X, O‘lmasboeva R. Sh , Xalilov Q . X “ Umumiy entologiya va qishloq ho‘jaligi “ 2002 - yil
6. Yaxontov V . V. “ O‘rta Osiyo Qishloq xo‘jaligi zararkunandalari “ 1962 - yil
7. Sobirov S. va Abdurasulov Sh. “Qishloq ho‘jaligida o‘simliklar kasalanishini oldini Olish” 2012 - yil